

Et dukkehjem - 1879

av konservator Janike S. Ugelstad

Å rekonstruere en leilighet som "Et dukkehjem - 1879" krever mye og svært forskjellig fagkunnskap: Kunnskap om bygningens historie, materialer og håndverksmessige utførelse; kunnskap om datidens teknologi, lys, varme og sanitære forhold; kunnskap om dekor, farger og gamle maleteknikker; kunnskap om listverk og profiler, om tidens tekstiler, ovner, møbler, bilder på veggene og hvordan dekke et bord. Med andre ord, kunnskap om alt det som utgjør en leilighet, et hjem i en annen tid. Til og med skilting til Torvald Helmers kontor må nøye diskuteres. Og hva med kleshengere, når kom de? Mange ulike fag og kompetanseområder møtes og samarbeider for å finne frem til hva som var "riktig" for et hjem som ble satt sammen for 125 år siden. Man kan se på dette arbeidet som kulturhistorie i praksis. OBOS-gården Wessels gate 15 har gitt Norsk Folkemuseum en unik mulighet til å vise hva et samlet kulturhistorisk museum kan utrette.

Henrik Ibsen i München, 1878
(Fotograf: Franz Hanfstaengel)

Wessels gate 15 på Meyerløkka i Oslo, ca. 1900. Gården ble bygget i 1865. Gjenreist på Folkemuseet viser den ulike bomiljøer fra det 19. århundre til vår tid. "Et dukkehjem - 1879" er plassert i hjørneleiligheten i 3. etasje. (Foto: Oslo Bymuseum)

For flere år siden foreslo førstekonservator, nå direktør ved Oslo Bymuseum, Lars Roede, at vi skulle innrede Et dukkehjem i tredje etasje i Wessels gate 15, i gårdens fineste leilighet. På den måten slår vi to fluer i en smekk: Vi får vist et borgerlig hjem fra den gang gården var ny (1865), og vi får en stue innredet etter Ibsens sceneanvisninger med elementer fra handlingen i dramaet om Nora Helmer. Vår fiksjon om familien Helmer, plassert i Wessels gate 15, blir troverdig fordi Helmers korresponderer bra med den familien som i virkeligheten bodde i Wessels gate. Ut fra folketellingen av 1875 ser det ut til at det var Jakob Dybwad med hustru Alice samt barn og tjenestef jente. I likhet med Torvald Helmer, som nettopp hadde avansert fra advokat til direktør i Aksjebanken, var Dybwad i en tidlig fase i en karriere i bankvesenet. Denne leiligheten blir også Folkemuseets innledning til det store Ibsen-året 2006, hvor Ibsens eget hjem i Arbiens gate 1, kommer til å spille en sentral rolle.

En borgerlig familiekultur i 1880-årene

I de største norske byene hadde det på slutten av 1800-tallet vokst frem et borgerskap som, i likhet med Europa for øvrig, var sterkt opptatt av hjemmet som arena for den moderne kjernefamilien. Innenfor hjemmets trygge rammer skulle det

Scenebilde fra oppsetningen av "Et dukkehjem" på Nationaltheateret i 1906 (Foto: Wilse)

moderne mennesket utvikles. Iscenesettelsen av familiens hjem ble derfor tillagt stor vekt. Nye innredningsidealer, så vel estetiske som teknologiske forbedringer, ble tillagt stor oppmerksomhet. Uttrykket *My home is my castle* skriver seg fra denne tiden. Inne i boligen fantes en hierarkisk gradering av rommene. I leiligheten i Wessels gate var det tre "offentlige" rom som lå ut mot gaten. Her mottok man visitter og dyrket selskaperlig samvær, og det lå mye prestisje i innredningen. Bakenfor gikk en gang som delte leiligheten i to, og her regjerte husmoren over sine barn og sine tjenestepiker.

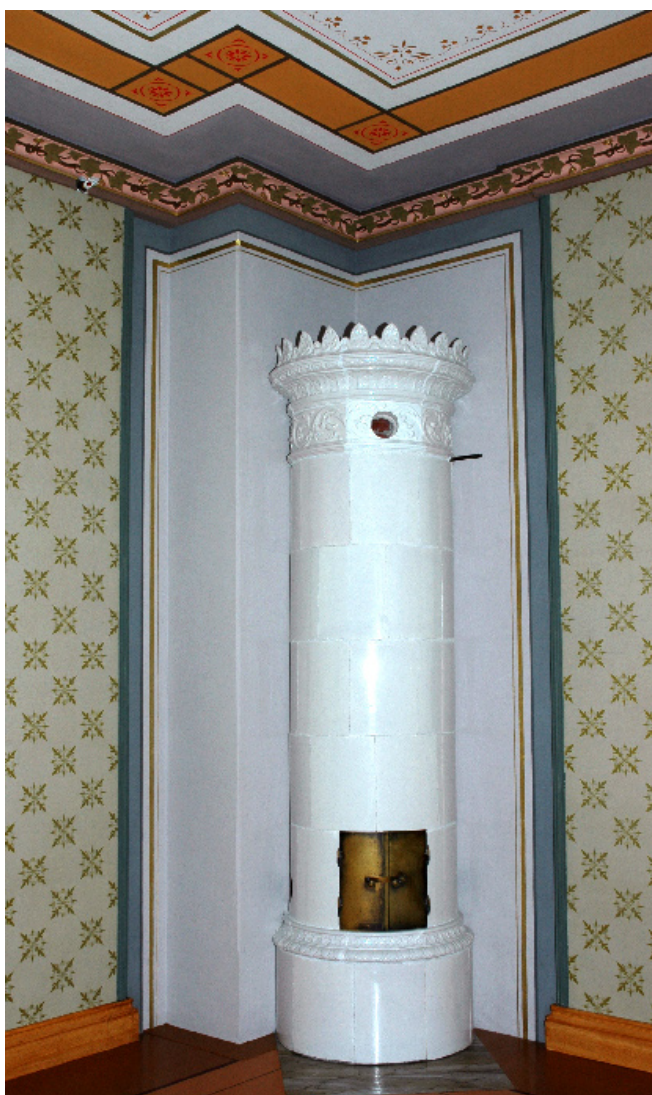
Kristiania er på denne tiden fortsatt en liten by med 113 000 innbyggere. Mye er i ferd med å skje, ikke minst innenfor kommunikasjon: Veinettet utbygges, to sporveisruter opererer i byen og noen få, deriblant bylegene, har fått telefon. "Aars og Voss" er byens beste skole og her underviser Andreas Aubert, samtidig som han er hovedstadens viktigste kunstkritiker. Kulturlivet blomstrer, og vi er i gullalderen innenfor musikk, litteratur og bildende kunst.

Christian Krohg maler det kjente portrettet av Venstres leder Johan Sverdrup (1882). Edvard Grieg leder Musikselskabet Harmonien i Bergen og han komponerer noen av sine mest

Christian Krohg: Chez nous. PE.

Den rekonstruerte hjørnestuen i OBOS-gården Wessels gate 15 som skal innredes etter Ibsens sceneanvisninger til "Et dukkehjem". Her ser vi den vakre gipsrosetten i taket og de omfattende dekor- og malingsarbeidene som er gjort i rommet.

kjente Romanser. Amalie Skram har trolig begynt å arbeide på sin første ekteskapsroman *Constanze Ring* (1885). Camilla Collett, som allerede i 1855 skrev *Amtmandens Døttre*, skriver fortsatt sterke innlegg for kvinnesaken. Alexander Kielland debutterer med samlingen *Noveletter* (1879) med stor suksess. Alle har for lengst lest *Onkel Toms hytte* av Harriet Beecher Stowe.

Borgerskapets interesse for sitt eget bomiljø fikk næring gjennom de mange utenlandske tidsskrifter, bøker og kataloger som formidlet nye innredningsidealer med bilder av møbler, tekstiler og alle slags mindre gjenstander. Mange forhandlere importerte det man hadde behov for, og møbelsnekkerne selv utførte alt etter siste mote, i følge deres egne annonser i dagspressen.

Leilighetens faste innredning

Den rekonstruerte leiligheten i OBOS-gården Wessels gate 15 har en fast innredning som retter seg etter spor i gården. Leiligheten er oppført så nær originalen som mulig. Veggene er strietrukket og taket er pusset tilnærmet slik det ble gjort på 1800-tallet. Nesten alt listverk, samt dører og vinduer er kopi av det originale fra gården.

I hjørnestuen er tapetet kopi av det eldste laget som er funnet i rommet. I spisestuen har vi valgt ut et nyrenessansetapet kalt *Sirupsnipper*, som var mye brukt i tiden.

Malararbeidene vil sikkert overraske publikum som besøker leiligheten. Rester av malingslag på vegger og stukkatur forteller om stor fargerikdom og maleryrkets betydning på denne tiden. I 1866 sto Norges Storting ferdig. Stortingets arkitekt og designer Emil Langlet hadde også sørget for at Stortinget

Over: Det nye tapetet i hjørnestuen er rekonstruert etter det eldste laget laget tapet som er funnet i rommet (se tapeprøven til høyre). Tapetet er laget i grå limfarge med påtrykt mønster i gull.

Nederst t.h.: Dekorasjonsmaler Anne Louise Gjør Berg påfører brannmuren limfarge som er laget på gammelt vis, med blanding av forskjellige tørrpigmenter lagt i bløt, og blandet med lim til det rette styrkeforhold.

fikk utsøkt malt dekor i tak og på vegger i flere representative rom, som i Lagtingssalen og i Vestibylen. Denne fargesterke dekormalingen, utført av et meget dyktig malerkorps, ble mote i Kristianias borgerskap. Folkemuseets malerikonservator Niels Gerhard Johansen har med dette som bakgrunn, og med studier av Roald Amundsens hjem på Svartskog, hvor mye av den opprinnelige malingen fra samme periode er bevart, funnet frem til de dristige dekorasjonene som møter oss i Folkemuseets dukkehjem.

Historismen og plysj, palmer og pomponger

Stilmessig befinner vi oss i historismen. Det er en periode hvor fortidens stiler, gotikk, renessanse, barokk og rokokko trekkes frem igjen og man setter ny foran de gamle stilbenevnelser. Perioden strekker seg fra 1840 til 1890 og blir etterfulgt av art nouveau. I ettertid ble perioden sterkt nedvurdert og betegnet som stilforvirrende. Dette at man så og si ikke hadde en egen stil, men hele tiden forholdt seg til fortidens uttrykk, ble av mange kunsthistorikere vurdert som negativt. Møblene ble ofte mer outrerte enn sine forbilder. Oppfinnelsen av springfjæren, som møbeltapetserereren nå hadde tatt i bruk, gjorde at en rokokko-stol ble langt mer voluminøs og komfortabel enn originalen noen sinne hadde vært på 1700-tallet. De nye stilene kunne ofte opptre samtidig i en og samme bolig, noe som resulterte i en voldsom stilpluralisme.

Møbeltapetserereren, en nyskaper i møbelkunsten på denne tiden, begynte snart å pynte på møblene med rike posementarbeider. I tillegg til pomponger og blanding av ulike stiluttrykk kom tidens store forkjærlighet for tunge fløyels- og velurgardiner og draperier. Man la stor vekt på å ha det behagelig og koselig, og her kommer parafinlampen som et viktig bidrag. Fra den strenge møbleringen langs veggene ble møblene nå

Oljelampe, ofte kalt måneskinnslampe fordi den ga et blekt og mildt lys. Lamper som dette ble laget i støpt glass ved Høvik Verk utenfor Oslo fra 1876.

Gipsrosetten i taket i hjørnestuen.

Stol, del av rokokkomøblement. I 1850-60-årene var nyrokkoen nesten enerådende innen møblering. Særlig kvinnene hadde en stor forkjærlighet for slike møbler.

satt ut i rommet. Hos de fleste familier kunne man nå se et rundt bord med en tent parafinlampe over. Dette resulterte i en ny og hyggelig livsstil. Kjernefamilien spilte kort og leste høyt, og alt håndarbeid kunne foregå under skinnet av en vakker måneskinnslampe. På det runde bordet la man en stor duk og rundt i rommet ellers kom en mengde planter, især bregner og palmer, viftepalmer. Kristiania hadde fått sin første blomsterforretning i 1863, og her kunne man også kjøpe amaryllis, hvite alpefioler, svibler og kaktus til jul. Fotografier av familie og barn var populært, raskt og billig som det nå var blitt. På kaminhyllen ser vi derfor høytidelig poserende familieportretter. Album fantes også i de fleste hjem. En mengde nips, som porselensgjenstander, byster i biscuit og potteskjulere bidrar til et overdådig interiør. Heldigvis er Folkemuseets samlinger rike på gjenstander fra denne perioden. Ved å tråle magasinene på kryss og tvers har vi funnet nesten alt vi ønsket å ha med i museets "dukkehjem".

Et dukkehjem - 1879

I tillegg til nystilene og øvrige innredningsidealer kommer Ibsens sceneanvisninger for stuen, der handlingen i "Et dukkehjem" foregår. Nora, Torvald, tre barn og to tjenestepiker har fått den fineste og største leiligheten i gården. Den er ikke så stor, i overkant av 100 m², men den er likevel på fem rom, kjøkken og pikeværelse. Den har også balkong. Herfra kan Helters skimte Det Kongelige Slott og kanskje se guttetoget på 17. mai svinge inn på Slottsplassen. Jenter var ikke tillatt i 17. mai-toget før i 1889. Nå kan det jo hende at Ivar Helmer, som antagelig er omtrent 7 år gammel, går i toget selv. Nora og Torvald har vært gift i åtte år og de har tre barn, Ivar, Bob og Emmy.

Henrik Ibsen gir svært detaljerte sceneanvisninger i sine skue-

spill. En gjennomgang av hans samtidsskuespill viser at han forankrer handlingen i scenerbilder hvor samtidens stilidealer er bestemmende. Helmers bor da også i en tidstypisk leilighet hvor stuen i følge Ibsen er innredet slik:

En hyggelig og smakfullt, men ikke kostbart innrettet stue. En dør til høyre i bakgrunnen fører ut til forstuen; en annen dør til venstre i bakgrunnen fører inn til Helmers arbeidsværelse. Mellom begge disse dørene et pianoforte. Midt på vegg til venstre en dør og lenger fremme et vindu. Nær ved vinduet et rundt bord med lenestole og en liten sofa. På sideveggen til høyre, noe tilbake, en dør og på samme vegg, nærmere mot forgrunnen en stentøysovn med et par lenestole og en gyngestol foran. Mellom ovnen og sidedøren et lite bord. Kobberstikk på veggene. En etagère med porselengjenstande og andre små kunstsaker; et lite bokskap med bøker i praktbind. Teppe på gulvet; ild i ovnen. Vinterdag.

I Folkemuseets "dukkehjem" har vi så langt det er mulig forsøkt å etterkomme disse anvisningene i hjørnestuen. Vi har også innredet Torvald Helmers kontor. I samarbeid med Det juridiske fakultetsbiblioteket på Universitetet i Oslo, setter vi tidsriktig juridisk litteratur i hans bokhylle.

Første akt foregår med denne smakfulle leiligheten og med juleforberedelsene som bakteppe. Nora har handlet gaver til sine barn, og selv ønsker hun seg litt penger som kan henge i gullpapir på juletreet. Hun spiser makroner og er Torvalds lerkfugl og lille ekorn. Denne barnslige kvinnen var i tråd med tidens litterære idealer. Hun skulle synge, danse, leke, være et barn. Et eksempel på dette kvinneidealet er også Dora Spenlow, slik Charles Dickens skildrer David Copperfields

Gardinene i spisestuen er Madras-gardiner i 100% bomull, kjøpt i Skottland på den eneste fabrikken som fremdeles lager dem. Slike gardiner var vanlige da *Et dukkehjem* ble skrevet, og mønsteret "Song Bird" er valgt siden Nora var en liten lerkfugl. Vanlig måte å henge opp gardiner på var å stifte et bendelbånd til gardinbrettet og feste gardinen med knappnåler. Dette er også gjort i her OBOS-gården Wessels gate 15. Stuen har fått et tapet som er nykonstruert og som kalles Sirupssnipper.

første hustru. Dette synet på kvinnen holdt seg gjennom hele århundret og ble ofte symbolisert gjennom metaforen fugl i bur – fanget, men beskyttet.

I motsetning til Dora som dør ung, utvikler Nora seg til en moden kvinne som med ett tar ansvar for seg selv. Hun blir voksen og bestemmer seg for å forlate mann og tre barn.

Et dukkehjem utkom 4. desember 1879. Det store opplaget på 8000 eksemplarer ble øyeblikkelig utsolgt. Reaksjonene var voldsomme og samfunnsdebatten gikk høyt. August Strindberg ble rasende fordi Ibsen hadde gitt en kvinne mot og evne til å handle på en så uredd måte. Stykket hadde sin urpremiere på Det Kongelige Teater i København i desember samme år og ble uroppført på Christiania Theater i januar 1880, med Johanne Juell som Nora.

Noras mot og hennes kompromissløse valg har fascinert hele verden i 125 år. Stykket spilles om og om igjen. Den smakfulle stuen har sett utallige variasjoner. Folkemuseets "dukkehjem" har en ambisjon om å være tidsriktig, og i hjørnestuen der dramaet foregår er ambisjonen om å være nær Ibsens egne sceneanvisninger.

Det har vært et stort privilegium å få jobbe med en så spennende oppgave. Vi håper resultatet vil gi publikum et inntrykk av den nye kjernefamiliens boidealer i annen halvdel av 1800-tallet. Samtidig håper vi at publikum kan fornemme bakgrunnen, omgivelsene og atmosfæren rundt Ibsens viktigste dramatiske skuespill, fornemme rommet der Nora traff sitt skjebnesvangre valg.

Kilder:

Flanders, Judith: *The Victorian House*. London, 2003.

Meyer, Michael: *Henrik Ibsen. En biografi*. 1997

Ibsen, Henrik: *Et dukkehjem*. 1979.

Plysj, palmer og pomponger. En hyllest til historismens epoke. Redaktør Anniken Thue. 1987

(Alle foto er tatt av Anne-Lise Reinsfelt, Norsk Folkemuseum, der annet ikke er oppgitt.)

Øverst: OBOS-gården Wessels gate 15 slik den nå står gjenreist i Gamlebyen på museet.

Nederst: Teknisk konservator Linda Moe restaurerer bysten som skal inn i rommet innredet som Torvald Helmers kontor.